

PROPOSTES PER A L'ÚS FORMAL ORAL DEL CATALÀ NORD-OCCIDENTAL: ASPECTES FONÈTICS

El contingut d'aquesta comunicació forma part d'un treball de més abast que s'inscriu en una línia d'investigació vehiculada a través dels projectes EMCON (*Estudi dels Mitjans de Comunicació Orals Nord-occidentals*) i FONDESCAT (*Fonètica descriptiva catalana*) dirigits pel Dr. Joan Julià i Muné, que es desenvolupen des del Laboratori de Fonètica Experimental 'Pere Barnils', adscrit al Departament de Filologia Catalana i Comunicació de la Universitat de Lleida.¹ Si fins ara la investigació de l'equip s'ha centrat bàsicament en una tasca de descripció lingüística de l'ús oral de les emissores radiofòniques lleidatanes,² en aquests moments treballem en la formulació de propostes concretes per a l'ús formal del català en l'àmbit nord-occidental, inicialment referides al component fonètic (Julià-Muné *et alii* 2004), però que en un futur es completaran amb les corresponents a la morfologia, sintaxi i lèxic.

El propòsit d'aquesta exposició és presentar la gènesi i les característiques del treball en la fase que correspon a la formulació d'unes propostes fonètiques, en base a dos objectius que són els que en general planen en la nostra recerca. En primer lloc, ens proposem dur a terme la descripció de l'ús lingüístic nord-occidental des d'una perspectiva *conjunta i integradora*, atès que no tenim en compte únicament la varietat dialectal nord-occidental de més pes (el lleidatà), sinó que també incorporem dades descriptives del ribagorçà, del pallarès i del tortosí. El fet d'incorporar el tortosí es deu a una doble raó. Per un costat, perquè hi ha autors que integren aquest dialecte en el conjunt de parlars nord-occidentals, per l'altre, perquè tot i que n'hi ha que el consideren a part, pràcticament tothom coincideix a qualificar-lo com un dialecte de transició entre el nord-occidental i el valencià. En segon lloc, el

1. Aquests projectes s'han beneficiat d'un ajut de l'Ajuntament de Lleida per al període 1996-98 i del Vicerectorat d'Investigació i Tercer Cicle de la Universitat de Lleida per al període 2002-03, respectivament.

2. D'aquesta recerca n'han derivat diversos treballs entre els quals destacariem: Creus & Romero (1999); Julià (2000 i 2002b); així com la celebració del Congrés *Llengua i Mitjans de comunicació*, les actes del qual es van publicar l'any 2000 (Creus *et alii* 2000b).

nostre objectiu és presentar els trets que, a parer nostre, haurien de configurar l'ús oral formal de la varietat nord-occidental del català, a partir d'un criteri *didàctic i funcional*.

Tot seguit, doncs, exposem quin procediment hem seguit per a l'elaboració del treball així com les característiques que en defineixen el resultat. En qualsevol cas, considerem que és convenient apuntar algunes consideracions prèvies de caràcter general que són les que ens han servit de punt de partença.

I. CONSIDERACIONS PRELIMINARS

La pregunta *per què ens plantejem la formulació de propostes per a l'ús formal del català nord-occidental?* troba respostes en el que podem considerar: a) formulacions generals i b) circumstàncies específiques.

Primerament partim de l'assumpció, unànimement acceptada, del poder dels mitjans de comunicació com a difusors d'informació, mecanismes d'homogeneïtzació d'opinions i de persuasió, i especialment com a vehiculadors de models de llengua. En aquest sentit, recordem que els processos de constitució de la varietat estàndard oral del català (i en gran mesura l'interès per l'estudi de la llengua oral) es desencadenen en bona mesura a partir de les necessitats dels mitjans de comunicació audiovisuals (IEC 1990a: 105). Els mitjans de comunicació, però, desenvolupen un paper més ampli i determinant en els processos de planificació lingüística, ja que, a més de vehicular la llengua estàndard i de contribuir a constituir-la i a modificar-la, són elements poderosos de redreçament de llengües minoritzades (Leitner 1997: 196). Aquesta contribució a pal·liar les tendències lingüístiques regressives —per exemple, guanyant nous àmbits d'ús—, repercutiria en l'enriquiment de la competència comunicativa dels parlants (Polanco 1987: 37).

No obstant això, val a dir que alguns dels estudis que mesuren la participació dels mitjans de comunicació en la creació i en la vehiculació de models de llengua (p.e. Castellanos 1990: 44), que bàsicament rauria en la incidència social de la competència lingüística de periodistes i locutors (Xirinachs 1990: 42), relativitzen i circumscriuen la seva influència a aspectes lèxics, refermant una concepció, sembla que bastant estesa entre els parlants, que l'estàndard es restringeix al lèxic. Segons aquesta teoria, l'impacte de la vehiculació de la varietat estàndard a través dels mitjans de comunicació seria bastant limitat, ja que pràcticament es reduiria a nivell de certes expressions o usos lèxics. Amb tot, la pressió dels mitjans de comunicació orals —i també de l'ensenyament— ha generat un seguit de solucions, algunes de les quals han estat formulades i divulgades des de les emissores de ràdio i de televisió de la CCRTV, de les quals es desprèn la necessitat de disposar de criteris aplicables a l'ús lingüístic oral públic i general, que configuren un model de llengua flexible.

Precisament pel que fa a la disposició d'un model oral formal sabem que des del punt de vista normatiu no només comptem amb pocs referents (possiblement ja hagi de ser així),³ sinó que sobretot es tracta de materials revisables i ampliables en aspectes diversos, la qual cosa sens dubte contribueix a la consideració que en l'actualitat disposem d'una normativa en llengua oral *provisional*. De fet, la mateixa Secció Filològica de l'IEC ho admet, encara que també és cert que en certa manera ho fa sota l'aixopluc de la provisionalitat inherent a la mateixa llengua, sobretot pel que fa al component oral. Sigui quin sigui l'argument, doncs, podem parlar de provisionalitat si més no en dos sentits. En primer lloc, perquè els nostres referents actuals són una *proposta* amb formulacions relatives a la fonètica i a la morfologia, però no encara a la sintaxi i al lèxic, i una obra en fase d'elaboració que s'ha de convertir en el relleu normatiu de la gramàtica fabriana. En segon lloc, perquè, com ja hem assenyalat, hi ha un reconeixement explícit de provisionalitat per part de l'autoritat lingüística. En el pòrtic de la *Proposta* (1990b: 7) s'afirma: «La present proposta de “català estàndard” és una innovació avui necessària, però té el seu risc. Per això aquesta potser no serà encara la versió definitiva, per tal com el temps i l'experiència en seran els millors avaluadors». Comentaris similars s'esgrimeixen en la introducció de la futura *Gramàtica*. Així, hi trobem atribucions com ara que es tracta d'una *gramàtica necessàriament incompleta* per les mancances que probablement s'hi contenen, que afecten especialment la sintaxi, però també una *gramàtica de transició* perquè «cal pensar que, més tard o més d'hora, hi ha aspectes de la nostra normativa que caldrà revisar més profundament que no hem fet aquí».

A aquesta provisionalitat s'hi hauria d'afegir el fet que l'interès per promocionar la varietat oriental (principalment a nivell morfosintàctic) va deixar en un segon terme la definició del paper de les varietats geogràfiques en aquest procés de difusió d'un model estàndard. A més, si tenim en compte els mitjans de comunicació, l'abundància de professionals procedents del català central —situació que ha variat molt poc— va provocar que tant la ràdio com la televisió públiques vehicuessin un únic estàndard, per definició respectuós amb la resta de modalitats, però sense matisos geogràfics.⁴ En el seu moment, aquesta qüestió ja va provocar reaccions ben conegudes en estaments universitaris i també en l'IEC. Així doncs, l'escassa presència de la varietat nord-occidental en els mitjans de comunicació orals i l'absència d'un model ortològic oficial específic i flexible, unides al desconeixement *de facto*

3. Ens referim, òbviament, a la *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana* de l'IEC, corresponent al document de fonètica (1990b) i al de morfologia (1992), alhora que hi podríem afegir la informació que es pot trobar a la *Gramàtica de la llengua catalana*, en fase d'elaboració, però consultable per via electrònica (<http://www2.iecat.net>).

4. Actualment, per exemple, el *Llibre d'estil de TV3* (1995: 13-20) descriu exclusivament el vocalisme àton del català central.

de la *Proposta* de l'IEC i dels mateixos geosinònims incorporats al *DIEC*, dibuixen un camp descriptiu interessant, ja que permet identificar trets del model lingüístic més difós i més prestigiós, barrejats amb alguns matisos locals, com a font de la modalitat lingüística més usada en l'àmbit oral formal nord-occidental per part de periodistes, polítics o mestres. En aquest sentit, Sistac (1992a: 42-43; 1992b: 9) ja parlava de l'existència d'una «versió ponentina de l'estàndard», que seria una mena de resultat d'un procés d'estandardització informal i que es caracteritzaria per la presència dels principals trets vocàlics i consonàntics de la varietat, però amb poca presència morfosintàctica i lèxica pròpia, consideracions que diversos estudis descriptius posteriors han contribuït a confirmar (Creus & Romero 1999: 21-36; Creus *et alii* 2000a: 151-163).

En el fons d'aquesta solució hi ha, en estat latent, el problema de no identificació dels parlants amb el model lingüístic més conegut i més prestigiós, un aspecte sovint al·ludit (Sistac 1992a: 42; Segarra & Farreny 1996: 51-52; Creus *et alii* 2000b: 354-355) i que lògicament restringeix les possibilitats d'acceptació i d'interiorització de qualsevol proposta estandarditzadora. Aquesta dificultat es vincula estretament amb altres problemes particulars de la varietat nord-occidental, com ara que parteix d'una base literària escassa, i compta amb recursos culturals, educatius i mediàtics limitats (Pueyo 1980: 96; Sistac 2000: 229-230), i d'altres de generals de la varietat estàndard com són els desajustaments derivats de la situació de dependència de dècades del castellà o el grau d'ús de la llengua en el seu domini lingüístic, que afecten el paper de referencialitat de la varietat estàndard. Certament, aquesta situació ha pogut contribuir a potenciar actituds lingüístiques negatives envers les varietats geogràfiques (Colomina 1999: 47), cosa que ha portat a apel·lar a la necessitat de 'despenalització' de la variació dialectal i de promoció de la transdialectalització (Sistac 1999: 84; Bibiloni 1997: 37).

En l'apartat del que hem considerat les *circumstàncies específiques* que han originat el treball en bona mesura deriven de la recerca prèvia de l'equip (projecte EMCON) que, si per una part ens ha apropat a un àmbit com és el dels mitjans de comunicació orals nord-occidentals —emissores de ràdio, bàsicament—, per l'altra, ens ha motivat a l'hora d'oferir respostes com a professionals de la llengua. No oblidem que apropar-se a un àmbit determinat suposa sempre una immersió voluntària o involuntària a una realitat concreta, i en el nostre cas aquesta correspon a una tipologia diversa d'emissores radiofòniques (públiques i privades) amb els interessos particulars que això suposa, una competència lingüística dels seus professionals força desequilibrada, la manca gairebé absoluta d'equips d'assessorament i correcció lingüístics i, consegüentment, la inexistència d'un model oral formal unitari i coherent. I és en aquesta fase de la descripció lingüística que els mateixos professionals dels mitjans ens reclamen poder disposar de materials de referència

que responguin a les seves necessitats (ús oral formal vinculat a l'àmbit de difusió nord-occidental), és a dir, que els siguin *útils*, però que també els siguin fàcilment assimilables, és a dir, *pràctics*. És aleshores, doncs, quan en l'assumpció d'aquest rol ens plantejem *amb què comptem i què podem oferir*.

La primera pregunta remet als problemes específics que afecten l'estandardització en l'àmbit nord-occidental i que han estat més ben resolts en el cas de les anomenades varietats històriques. Per començar, el punt de partida és diferent: el fet que Fabra no acceptés la possibilitat d'una codificació polimòrfica per a la morfologia o la sintaxi, no impedí que obrís la porta al valencià i al balear per portar a terme la seva pròpia obra de modernització.⁵ Amb el temps, s'han anat elaborant diferents propostes interessantíssimes, que tot seguit esmentem breument, i que són eines clares de referència que cal difondre. Per al valencià destaquem bàsicament: Lacreu (1990), que és autor d'un exhaustiu i conegut manual destinat a exposar els elements necessaris per a l'adequació lingüística a les diferents situacions d'ús formal del valencià, així com la recent aportació de Cuenca & Pérez Saldanya (2002), autors de la part de fonètica i morfosintaxi de la *Guia d'usos lingüístics*, amb l'objectiu que el valencià disposi d'una «eina orientadora sobre l'estàndard» per a ús dels valencianoparlants i sota els auspicis de l'IIFV. Per al balear sobresurten: les propostes per a l'ús públic de la llengua a Mallorca d'Alomar *et alii* (1999), la proposta específica per a l'àmbit de l'ensenyament a les Balears d'Alomar & Melià (1999), i el material multimèdia pensat per als mitjans de comunicació de Dols & Picornell (2002). En canvi, en relació amb el nord-occidental, que tot just comença a disposar d'un compendi ampli de descripcions dialectals, destaca la dispersió i l'escassetat de les propostes per a l'ús oral formal. En el cas del tortosí és on s'han produït propostes més concretes, Beltran (1986) i Aragonés (1995), adreçades als parlants de les terres de l'Ebre. Tanmateix, en el cas del lleidatà, es tracta més aviat de propostes esparses encara que es pot consultar alguna visió de conjunt com ara la de Segarra & Farreny (1996).

Quant a la segona pregunta que formulàvem, *què podem oferir?*, ens n'ocupem en els apartats següents.

2. TIPUS DE «PROPOSTES»

Les propostes que formulem, com ja hem dit al principi, corresponen al nivell fonètic i se centren en les especificitats del dialecte nord-occidental. A més, tot i que

5. En el cas del valencià es concreta per primer cop a Sanchis Guarner (1950) i en el balear, a Moll (1968). A propòsit de l'adaptació i l'acceptació de la normativa fabriana al País Valencià i a les Illes Balears, es pot consultar, respectivament, les intervencions de Melià (2000) i Ferrando (2000) al *Simposi Pompeu Fabra*.

l'àmbit d'aplicació més immediat serien els mitjans de comunicació orals, és clar que l'objectiu és que siguin adequades per a d'altres àmbits, com ara l'ensenyament o qualsevol altre en què les necessitats de l'ús oral formal requereixin algunes orientacions de tipus lingüístic. És per això també que es pretén que siguin funcionals.

El procediment seguit ha estat partir sempre d'una base descriptiva per després formular orientacions de tipus ortoèpic, bàsicament per dues raons. La primera, perquè considerem que per arribar a la 'prescripció' cal disposar d'una base descriptiva, que prèviament exigeix una tasca prospectiva: *prescripció* < *descripció* < *prospecció*. La segona, perquè convé que el parlant tingui clar quins trets defineixen el seu parlar alhora que reconegui quins poden ser utilitzats en determinades situacions discursives que exigeixen un ús oral formal i quins s'han de reservar per a l'ús col·loquial.

Si resseguim els objectius i els destinataris de la majoria de les obres esmentades en l'apartat anterior, veurem que es proposen establir una pauta d'ús en contextos orals formals i que, consegüentment, s'adrecen a professionals amb incidència social rellevant com és el cas de periodistes, docents, polítics o actors. Pel que fa als criteris d'admissió/exclusió de trets, tant Lacreu (1990: 19-20) com Cuenca & Pérez Saldanya (2002: 13) tenen en compte que aspectes com l'extensió, la tradició literària o la genuïnitat d'un fenomen poden aconsellar incorporar-lo a la varietat estàndard tot i no estar previst en el corpus gramatical. A més, en el cas de la *Guia d'usos lingüístics*, els autors també prioritzen la capacitat de convergència d'un tret amb solucions de la resta de l'àmbit lingüístic. En aquesta línia, Sistac (1992a: 40; 1998: 27-45), també a propòsit de la relació entre la varietat nord-occidental i l'estàndard, ja havia exposat la necessitat que, en àmbits d'ús orals formals, els elements geogràfics que hi accedissin havien de ser el més diasistemàtics, referencials, simètrics respecte de la resta de dialectes i mínimament útils, possible.

En el nostre cas, doncs, plantejem un model referencial per a usos orals formals a partir de la descripció conjunta de l'ús lingüístic en l'àmbit nord-occidental tot assumint les formulacions dels precedents citats pel que fa a destinataris i a criteris: *diasistemàticitat*, *referencialitat*, *simetria interdialectal* i *utilitat*, així com *extensió*, *tradició literària* i *genuïnitat*. En aquest conjunt de criteris afegim la necessitat que sigui una proposta *funcional*, és a dir, de fàcil comprensió i aplicabilitat per part dels usuaris, aspecte estretament vinculat amb l'estructura del treball i la selecció d'informació; i, finalment, que esdevingui un model *consensuat*, en la mesura que parteix de la *Proposta* de l'IEC alhora que pretén incorporar altres propostes prèvies sobre l'estàndard oral nord-occidental.

3. CARACTERÍSTIQUES DE LES «PROPOSTES»

En aquest apartat descriuim de forma més específica els dos blocs en què hem dividit el treball i que hem esmentat més amunt. Hi afegim també alguns comentaris respecte a una tercera part que consisteix en un recull de material fònic, les característiques del qual comentem més endavant.

Descripció

La descripció inclou majoritàriament aspectes de caracterització segmental. Hem traslladat al capítol d'ortoèpia un apartat en relació amb la caracterització suprasegmental bàsica, és a dir, referent a l'*accent*. De totes maneres, és un apartat sobre el qual no ens estendrem perquè fonamentalment es tracta d'insistir en la pronúncia adequada de certs mots segons la posició accentual; s'hi contenen, doncs, exemples de desplaçament accentual o canvis d'*accent*. Aquest tipus de problema, de fet, afecta qualsevol parlant català, tot i que puntualment es tracti de pronúncies molt habituals entre parlants nord-occidentals (p.e. *però* pronunciat [ˈpero]). Tanmateix, pensem que per les característiques del treball cal dedicar-li un espai.

A grans trets podem parlar d'una descripció més genèrica i d'una de més específica. La *genèrica* correspon a l'apartat amb què s'enceta tant la descripció vocàlica com la consonàntica i que es concreta en una caracterització articulatòria a partir dels paràmetres classificatoris habituals. Per a les *vocals*: grau d'elevació lingual, grau d'avançament lingual, labialització i nasalitat; per a les *consonants*: lloc d'articulació, manera d'articulació i activitat glòtica. Aquesta es complementa amb els esquemes corresponents, a la vegada que s'incorpora un tipus de quadre —vegeu-ne una mostra més avall—, que apareix sobretot en la descripció més específica, l'objectiu del qual és assenyalar les particularitats dialectals de les diferents varietats nord-occidentals. Cal dir que encara que aquesta primera part, certament, pot resultar poc útil, posem per cas, per a un locutor que vol saber si pot pronunciar un determinat so vocàlic o consonàntic en l'emissió d'un butlletí de notícies, és en canvi força útil per al docent la tasca del qual s'inicia sempre amb unes nocions bàsiques descriptives. D'aquesta manera garantim uns coneixements bàsics de descripció fonètica i s'evita que s'hagi de recórrer a la consulta d'un manual complementari, naturalment sempre que no es vulgui disposar de dades molt puntuals.

Pel que fa a la part de descripció *específica*, sens dubte és l'apartat on de forma més evident es condensa la descripció dialectal. En el cas del *vocalisme* partim d'una classificació accentual: sons vocàlics tònic i àtons, mentre que per al *consonantisme*

partim del paràmetre de manera d'articulació: sons oclusius, fricatiu, africats, nasals, laterals, ròtics i aproximants. En ambdós casos s'inicia sempre la descripció amb un recordatori *i/o* amb un complement de descripció articulatòria general, ja sigui perquè és informació pertinent que no es recull en cap altre apartat o perquè un usuari pot haver passat per alt la descripció general inicial de què hem parlat anteriorment. Per posar algun exemple d'aquesta breu caracterització a què ens referim, en relació amb el vocalisme, s'introdueix el sistema tònic i àton nord-occidental; quant al consonantisme, s'aprofita per introduir la distribució al·lofònica de determinats sons. A continuació s'inicia el que és pròpiament la descripció específica.

La descripció del vocalisme es duu a terme de manera global seguint la trajectòria del contínuum vocàlic (*i > ... > u*) començant pels sons vocàlics simples i incorporant, quan s'escau, alguna referència a diftongs. La selecció dels trets que es descriuen en principi està en funció de les característiques del dialecte nord-occidental en el seu conjunt, però és important assenyalar —i creiem que aquesta és una de les aportacions més rellevants del treball—, que a partir de diferents quadres s'introdueixen els trets dialectals més característics segons les diferents varietats geogràfiques. Aquí especialment, però també al llarg de l'exposició, es van introduint les dades extretes ja sigui de la nostra pròpia recerca, d'altres estudis més puntuals que són les referències de què ens hem servit,⁶ o senzillament de la nostra pròpia experiència com a parlants d'aquest domini dialectal. Vegem-ho més clarament amb un exemple relatiu al sistema vocàlic tònic:

- 1) *b*) Realització [e] de les *ee* tòniques procedents del diftong -AI-, del grup -ACT- i dels sufixos -ARIU -ARIA: *m[es], f[et], prim[e]*, coincidint amb la tendència general de tot el domini lingüístic

II	
RP	Al Pallars aquestes vocals solen obrir-se sobretot davant de <i>s, t</i> i <i>r</i> : <i>més</i> ['mes], <i>fet</i> ['fet], <i>primer</i> [pri'me], <i>figuera</i> [fi'ɣera]. El fenomen també es produeix en la 1a persona del futur simple: <i>faré</i> [fa're].
T	

6. Aquestes fonts es podrien classificar segons es tracti de: a) obres de caracterització general, ja sigui per a la part descriptiva (Recasens, 1991; Julià 2002a, 2003 i 2005; *Gramàtica de la llengua catalana* de l'IEC, en fase d'elaboració), o per a la part ortoèpica (Catalunya Ràdio 1999/2001; IEC 1990b, 1992; Lacreu 1990; Castellanos 1993, 2001; TVC 1995; Cuenca & Pérez Saldanya 2002); b) de caracterització dialectal: *lleidatà* (Gili Gaya 1931; Martí 1970; Turull 1990, 1996; Sistac 1992a; Carrera 2001; Segarra & Farreny 1996; Solans 1996; Casanovas & Creus 1999; Creus & Romero 1999; Julià 2000); *ribagorçà* i *pallarès* (Coromines 1976; Coll 1990, 1991; Sistac 1993, 1998); *tortosí* (Beltran 1986; Massip 1989; Aragonés 1995, entre d'altres). En la majoria de casos hem evitat les citacions explícites de les obres d'acord amb l'objectiu de funcionalitat del treball, seguint el criteri, pensem que encertat, d'altres obres similars com ara la recentment publicada *Guia d'usos lingüístics. 1. Aspectes gramaticals* (2002).

Per a la descripció dels sons consonàntics establim una divisió entre *sons aïllats*, corresponents al domini de mot —tenim en compte si apareixen en posició inicial, medial o final—, i *sons en contacte*, corresponents al domini de mot o mots en contacte. En el camp del consonantisme possiblement es detecten més coincidències descriptives respecte al que és general en català, però, com en el cas del vocalisme, s'introdueix informació dialectal puntual a partir dels quadres que ja hem comentat. Vegem-ho novament exemplificat en el cas dels sons oclusius (*sons aïllats*: domini de mot):

- 2) *b*) En posició intervocàlica la pronúncia dels sons oclusius sords es manté: *ca[p]a*, *na[t]a*, *pi[k]a*. En canvi, els oclusius sonors es pronuncien més relaxats de manera que esdevenen sons aproximants: *a[β]i*, *ca[ð]a*, *pi[ɣ]a* (vg. §1.8.).⁷

LI	En algunes zones trobem pronúncies oclusives allargades [b:] en posició intervocàlica davant <i>i</i> semiconsonant: <i>gàbia</i> ['gabije], <i>egua</i> ['egwɛ].
RP	Com en lleidatà, també trobem casos de pronúncies oclusives allargades [b:] en posició intervocàlica davant de <i>i</i> semiconsonant: <i>gàbia</i> ['gab:ja], <i>ràbia</i> ['rab:ja]. En ribagorçà i pallarès en alguns mots es produeix una sonorització de sons oclusius sords en posició interior de mot amb la consegüent espirantització: <i>aquest</i> [a'ɣet]. En altres mots es produeix l'efecte contrari, és a dir, l'ensordiment total: <i>egua</i> ['ɛkwa].
T	

Orientacions ortoèpiques

Aquesta part es divideix en dues. Per una banda, el que pròpiament correspon a les *orientacions ortoèpiques* i, per una altra, el que podríem considerar *propostes*.

La primera segueix l'apartat de descripció específica que hem començat anteriorment i inclou també dues parts. En una es llisten els casos en què cal tenir cura de la pronúncia quan es tracta d'un registre oral formal; en l'altra, fenòmens que s'han d'evitar. Per exemple:

3) *Orientacions ortoèpiques*

En registres formals *cal pronunciar*:

- m*) La [o]- en posició àtona inicial absoluta, evitant, doncs, la diftongació en [aw-]: *olor* [o'lo], *oliva* [o'liβa/ɛ], *ofegar* [o'feɣa], *operar* [ope'ra], *obrir* [o'βri], etc.

.....

7. Es tracta d'una remissió interna del treball.

S'ha d'evitar:

a) Vacil·lacions i/o interferències a l'hora de pronunciar -a àtona. S'ha de mantindre la pronúncia amb [-ɛ] o [-a], segons el parlar, però s'ha d'evitar el so [-ə].

En ambdós casos s'ha intentat no utilitzar nomenclatura massa específica com ara la que apareix en els documents per a l'estàndard oral de l'IEC, ja que de vegades pot desorientar l'usuari que no hi està prou familiaritzat. De totes maneres, els casos que es recullen en el primer bloc de les *orientacions* correspondria a pronúncies que són *pròpies* o *admissibles* i les del segon bloc a pronúncies *no recomanables*. En canvi, els criteris que utilitza l'IEC de tipus geogràfic (àmbit *general* i *restringit*) i funcional (registres *formals* i *informals*) en el nostre treball queden neutralitzats. Aquests darrers perquè, com ja hem dit, les *orientacions* es basen en l'ús oral formal i les referències al registre informal s'esmenten en la part de descripció dialectal. Pel que fa al criteri geogràfic, en la nòmina de trets es combinen els que són tant d'àmbit general com restringit.

Pel que fa a la part de les *propostes* es presenten de forma esquemàtica per tal que siguin fàcilment identificables, tant per als que en principi les haurien d'avaluar (els membres de la Secció Filològica de l'IEC), i si ho consideren oportú donar-ne el vistiplau, com per als que en última instància les haurien d'aplicar —professionals dels mitjans de comunicació, docents, etc. El que hem fet és sintetitzar les *propostes* normatives de l'IEC i introduir-hi aquells aspectes que, a parer nostre, s'haurien de modificar o que potser caldria ampliar. En aquests casos, per una banda, tenim en compte els criteris que hem comentat més amunt, per l'altra, pensem que es justifiquen per les dificultats amb què un parlant topa a l'hora d'expressar-se oralment, sobretot en situacions formals. En reproduïm una mostra (vegeu quadre a la plana següent). En gris més fosc s'assenyalen les modificacions i en gris més clar s'assenyalen les ampliacions. En el primer cas, en línia discontinua s'incorpora la nostra *proposta*, mentre que el quadre amb línia contínua correspon al contingut de la *Proposta* de l'IEC.

Material fònic

El treball incorpora un apartat de material fònic que inclou mostres de textos dels tres subdialectes que s'han tingut en compte en la descripció i elaboració de les propostes. Una part d'aquests textos, concretament les mostres corresponents al lleidatà i alguna del ribagorçanopallarès, s'han obtingut d'emissions radiofòniques

(4) Sons nasals

CRITERIS	GRAFIA	PRONÚNCIA	EXEMPLIFICACIONS
Res-Ad	-n-	pronúncia de <i>n</i> epentètica	lla[n]gosta, ma[n]grana
Res-Inf-Ad	-mm-, -tm-, -nn-, -tn-	<i>reducció</i> : [m] per [mm] [n] per [nn]	se[m]ana per se[mm]ana, A[n]a per A[nn]a
NR	-ns-	<i>omissió</i> : [Ø] per [n]	<i>Grups cultes</i> : *co[n]titució per co[ns]titució, *i[s]titut per i[ns]titut, *tra[s]parent per tra[ns]parent
	-mm-, -tm-, -nn-, -tn-	<i>reducció</i> : [m] per [mm] [n] per [nn]	*co[m]oure per co[mm]oure, *se[m]ana per se[mm]ana, *i[n]ecessari per i[nn]ecessari, *co[n]a per co[nn]a, *A[n]a per A[nn]a
	n-, -in-	<i>palatalització</i> : [ɲ] per [n] o [in]	*[ɲ]ervi per [n]ervi, *fe[ɲ]a per fe[jn]a, *beca[ɲ]a per beca[jn]a
	-rn-	<i>simplificació</i> : [r] per [rn]	*gove[r] per gove[rn], *ca[r] per ca[rn]
	n	<i>dissimilacions</i> : [d] per [n]	*[d]ingú per [n]ingú, *[d]omés per [n]omés

* Indica les pronúncies que cal corregir.

que formen el corpus de llengua oral del projecte EMCON o bé d'emissions radiofòniques recents.⁸

El tractament del material fònic pretén ser al màxim didàctic possible. Per un costat, inclou l'edició del material sonor acompanyat de la transcripció ortogràfica i parcialment fonètica de cadascun dels textos; per l'altre, incorpora l'aplicació dels

8. El corpus aplega mostres sonores, amb les transcripcions corresponents (Romero 2000: 145-150, per a les característiques generals), procedents de les vuit emissores radiofòniques de gran abast que emetien des de Lleida en el trienni 1997-99.

critèris per a l'ús oral formal exposats en el treball, a partir d'una proposta de correcció-adequació textuals.

4. CONCLUSIONS

Com a conclusió principal voldríem remarcar que el treball que hem intentat exposar a grans trets s'inscriu en un context definit bàsicament per la necessitat dels parlants de l'àmbit nord-occidental de disposar d'un model de llengua *específic* i *flexible* per a usos orals formals. Considerem que la descripció *conjunta* i *integradora* de l'ús lingüístic nord-occidental, en el sentit que tracta les particularitats del lleidatà, el ribagorçanopallarsès i el tortosí, a partir d'un corpus propi i del suport bibliogràfic de diferents obres de referència, permet presentar els trets que han de configurar l'ús oral formal en aquesta modalitat geogràfica.

D'altra banda, als criteris seleccionats de *diasistematicitat*, *referencialitat*, *simetria interdialectal*, *utilitat*, *extensió*, *tradició literària* i *genuïnitat*, s'hi afegeix l'objectiu d'elaborar una proposta *funcional*, en el sentit que sigui una eina de consulta *pràctica*, però sobretot *útil*, i *consensuada*. Intentem afavorir el sentit funcional a partir d'una presentació clara (quan convé fins i tot esquemàtica), amb l'exemplificació corresponent, defugint les referències bibliogràfiques explícites i renunciant a l'ús de terminologia massa especialitzada més enllà de l'estrictament necessari. Considerem que també hi pot contribuir el fet de disposar d'un material fònic, que serveixi de base d'aplicació. Quant a l'aspiració que el resultat final d'aquest treball pugui ser una obra consensuada, pensem que ho és, si més no en els fonaments, ja que, com hem indicat, hem begut de fonts diverses amb l'objectiu no tant de contribuir a la diversificació, sinó ben al contrari, a la integració. A més, disposa del vistiplau de l'autoritat lingüística competent, i voldríem que també comptés amb l'acceptabilitat de l'estament universitari i dels agents de difusió corresponents, sobretot els mitjans de comunicació i l'escola.

SÍLVIA ROMERO I IMMA CREUS
Universitat de Lleida

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ALOMAR *et alii* 1999: Antoni Alomar, Gabriel Bibiloni, Jaume Corbera i Joan Melià, *La llengua catalana a Mallorca. Propostes per a l'ús públic*, Palma, Consell de Mallorca.
- ALOMAR & MELIÀ 1999: Antoni Alomar i Joan Melià, *Proposta de model de llengua per a l'escola de les Illes Balears*, Mallorca, COFUC-Moll.

- ARAGONÉS 1995: Albert Aragonés, *La llengua del Baix Ebre i del Montsià. Un model de llengua estàndard oral*, Tortosa, Consorci per a la Normalització Lingüística.
- BELTRAN 1986: Joan S. Beltran, *L'estàndard occidental. Una proposta sobre l'estàndard català a les terres del darrer tram de l'Ebre*, Barcelona, Comissió Interdepartamental de Recerca i Innovació Tecnològica.
- BIBILONI 1997: Gabriel Bibiloni, «Sobre l'estàndard composicional», a *Jornades de la Secció Filològica de l'IEC (Mallorca 1996)*, Barcelona-Palma, IEC-Universitat de les Illes Balears, 17-31.
- CARRERA 2001: Josefina Carrera, *Fonètica pràctica del català oriental central i nord-occidental* (1995), Barcelona, Salvatella.
- CASANOVAS & CREUS 1999: Montserrat Casanovas i Imma Creus, «Apunts sobre el lleidatà: fonètica i morfosintaxi», *ZfK*, 12, 83-108.
- CASTELLANOS 1990: Josep-Anton Castellanos, «La configuració dels models orals de llengua», *Cultura*, 13, 44-46.
- CASTELLANOS 1993: Josep-Anton Castellanos, *Manual de pronunciació*, Vic, Eumo.
- CASTELLANOS 2001: Josep-Anton Castellanos, *Contribució al model d'ortologia del català central*, Bellaterra, Universitat Autònoma de Barcelona.
- CATALUNYA RÀDIO (1999/2001): *Orientacions lingüístiques*, Barcelona, Catalunya Ràdio.
- COLL 1990: Pep Coll, «El parlar del Pallars», *Ilerda*, 48, 197-200.
- COLL 1991: Pep Coll, *El parlar del Pallars*, Barcelona, Empúries.
- TVC 1995: Comissió de normalització lingüística de TVC. *El català a TV3. Llibre d'estil*, Barcelona, Edicions 62.
- COLOMINA 1999: Jordi Colomina, *Dialectologia catalana. Introducció i guia bibliogràfica*, Alacant, Universitat d'Alacant.
- COROMINES 1976: Joan Coromines, «El parlar de Cardós i Vall Ferrera», *BDC*, 1935, 23, 241-331; reed. a Joan Coromines, *Entre dos llenguatges*, Barcelona, Curial, 1, 29-67.
- CREUS & ROMERO 1999: Imma Creus i Sílvia Romero, «Els mitjans de comunicació orals a Lleida», *Llengua i ús*, 14, 31-36.
- CREUS *et alii* 2000a: Imma Creus, Rodolf González, Joan Julià i Sílvia Romero, «Aproximació al model de llengua radiofònic lleidatà», a *Llengua i ràdio*, ed. Joan Julià i Muné, Barcelona, PAM, 151-163.
- CREUS *et alii* 2000b: Imma Creus, Joan Julià i Sílvia Romero, *Llengua i mitjans de comunicació*, Lleida, Pagès.
- CUENCA & PÉREZ SALDANYA 2002: Maria Josep Cuenca i Manuel Pérez Saldanya, *Guia d'usos lingüístics del valencià. 1. Aspectes gramaticals*, València, IIFV.
- DOLS & PICORNELL 2002: Nicolau Dols i Antoni Picornell, *Corral 1.0. Curs de perfeccionament del llenguatge oral (català) per a professionals dels mitjans de comunicació*, Palma, Universitat de les Illes Balears-Conselleria d'Educació i Cultura de les Illes Balears (CD-ROM).
- FERRANDO 2000: Antoni Ferrando, «Fabra i el País Valencià», a *Simposi Pompeu Fabra. Jornades científiques de l'IEC*, ed. Joan A. Argenter, Barcelona, IEC, 121-157.
- GILI GAYA 1931: Samuel Gili Gaya, «Estudi fonètic del parlar de Lleida», a *Miscelànea Filològica dedicada a D. Antonio M. Alcover*, Palma, Círculo de Estudios, 195-203.
- IEC 1990a: «La llengua en els mitjans de comunicació de massa i especialment en la televisió», a *Documents de la Secció Filològica I*, Barcelona, IEC, 137-140.
- IEC 1990b: *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana I. Fonètica*, Barcelona, IEC. <http://www.iecat.net/inici.htm>.

- IEC 1992: *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana II. Morfologia*, Barcelona, IEC. <http://www2.iecat.net>.
- IEC en preparació: *Gramàtica de la llengua catalana*, Barcelona, IEC. <http://www2.iecat.net>.
- JULIÀ 2000: *Llengua i ràdio*, ed. Joan Julià i Muné, Barcelona, PAM.
- JULIÀ 2002a: Joan Julià i Muné, «Els sons del català», a *GCC*, 37-87.
- JULIÀ 2002b: Joan Julià i Muné, «Estàndard i variació dialectal als mitjans radiofònics nord-occidentals», a *Variació dialectal i estandardització*, ed. Núria Alturo i Francesc Xavier Vila, Barcelona, PPU, 63-79.
- JULIÀ 2003: Joan Julià i Muné, *Diccionari de fonètica. Terminologia de les ciències fonètiques*, Barcelona, Edicions 62.
- JULIÀ 2005: Joan Julià i Muné, *Fonètica aplicada catalana. Dels fonaments a les aplicacions*, Barcelona, Ariel.
- JULIÀ-MUNÉ *et alii* 2004: Joan Julià-Muné, Sílvia Romero i Imma Creus, *El català nord-occidental. Descripció i orientacions ortoèpiques*, Lleida, Pagès.
- LACREU 1999: Josep Lacreu, *Manual d'ús de l'estàndard oral*, València, IIFV-Universitat de València, 2002, sisena edició.
- LEITNER 1997: Gerhard Leitner, «The Sociolinguistics of Communication on Media», a *The Handbook of Sociolinguistics*, ed. Florian Coulmas, Oxford, Blackwell, 187-204.
- MARTÍ 1970: Joan Martí i Castell, *Contribució a l'estudi del dialecte occidental*, Tarragona, Diputació de Tarragona.
- MASSIP 1989: Àngels Massip, *Aproximació descriptiva al parlar tortosí*, Tarragona, Diputació de Tarragona.
- MELIÀ 2000: Joan Melià, «La codificació fabriana i les Illes Balears», a *Simposi Pompeu Fabra. Jornades científiques de l'IEC*, ed. Joan A. Argenter, Barcelona, IEC, 183-189.
- MOLL 1968: Francesc de Borja Moll, *Gramàtica catalana, referida especialment a les Illes Balears*, Palma, Moll.
- POLANCO 1987: Lluís B. Polanco, «Reflexions sobre el model lingüístic dels mitjans de comunicació valencians», a *La llengua als mitjans de comunicació*, ed. Antoni Ferrando, València, Universitat de València, 25-50.
- PUEYO 1980: Miquel Pueyo, «Vikings i pagesos: una batussa continuada. Assaig per a un estudi de les relacions interdialectals en català», *Treballs de Sociolingüística Catalana*, 3, 83-101.
- RECASENS 1991: Daniel Recasens, *Fonètica descriptiva del català. Assaig de caracterització de la pronúncia del vocalisme i consonantisme del català al segle XX*, Barcelona, IEC.
- ROMERO 2000: Sílvia Romero, «Caracterització del corpus d'estudi», a Julià (2000: 145-150).
- SANCHIS GUARNER 1950: Manuel Sanchis Guarnier, *Gramàtica valenciana*, València, Torre.
- SEGARRA & FARRENY 1996: Mila Segarra i Dolors Farreny, «Estàndard nord-occidental: fonaments històrics i descripció del model», a *El català nord-occidental entre dues llengües? Actes de les Jornades d'Estudi del Català Nord-occidental*, ed. Alfred Agustí, Lleida, IEI, 37-53.
- SISTAC 1992a: Ramon Sistac, «El dialecte nord-occidental en els àmbits d'actuació formals», a *Jornades de la Secció Filològica de l'IEC (Lleida 1991)*, Barcelona-Lleida, IEC-IEI-Universitat de Lleida, 39-43.
- SISTAC 1992b: Ramon Sistac, «El factor d'intensitat en català nord-occidental», *Escola Catalana*, 293, 8-9.
- SISTAC 1993: Ramon Sistac, *El ribagorçà a l'Alta Llitera. Els parlars de la vall de la Sosa de Peralta*, Barcelona, IEC.

- SISTAC 1998: Ramon Sistac, *El català d'Àneu. Reflexions a l'entorn dels dialectes contemporanis*, Esterrí d'Àneu, Consell Cultural de les Valls d'Àneu.
- SISTAC 1999: Ramon Sistac, «Els dialectes davant el model», a *Jornades de la Secció Filològica de l'IEC a la Franja (1997)*, Barcelona-Calaceit-Fraga, IEC-Institut d'Estudis del Baix Cinca-Associació Cultural del Matarranya, 81-85.
- SISTAC 2000: Ramon Sistac, «El català nord-occidental i la codificació fabriana», a *Simposi Pompeu Fabra. Jornades científiques de l'IEC*, ed. Joan A. Argenter, Barcelona, IEC, 227-234.
- SOLANS 1996: Esperança Solans, *Estudi fonètic sobre la parla de Lleida*, Lleida, IEI.
- TURULL 1990: Albert Turull, «Notes sobre el lleidatà», *Ilerda*, 48, 201-206.
- TURULL 1996: Albert Turull, «Model nord-occidental», a *El català nord-occidental entre dues llengües? Actes de les Jornades d'Estudi del Català Nord-occidental*, ed. Alfred Agustí, Lleida, IEI, 108-110.
- XIRINACHS 1990: Marta Xirinachs, «La influència dels mitjans de comunicació orals en la llengua», *Cultura*, 13, 27-42.